

Handreiking ASBEST

'Grip op asbestproblematiek bij onderwijshuisvesting'

Kenniscentrum Ruimte voor Onderwijs en Kinderopvang (Ruimte-OK)
Mei 2015

In opdracht van:

Inleiding

Asbest is een onderwerp waar u als school(bestuurder) en/of wethouder niet vaak en zeker niet graag mee te maken krijgt. Dat maakt het echter niet minder belangrijk. Het primair onderwijs is sinds 2015 verantwoordelijk voor het integrale onderhoud van het schoolgebouw. Het is daarmee voor alle schoolbesturen extra relevant te weten hoe een eventuele aanpak van asbest in het reguliere onderhoud kan worden meegenomen. Om incidenten met asbest op scholen te voorkomen is de Rijksoverheid op verzoek van de Tweede Kamer in 2011 gestart met het in kaart brengen van de asbestsituatie in schoolgebouwen. In december 2013 is de Kamer per brief door de staatssecretaris geïnformeerd over de stand van zaken. De meerderheid van de gebouwen is inmiddels op asbest is geïnventariseerd. De praktijk leert dat steeds meer schoolbesturen op dit gebied hun verantwoordelijkheid nemen; veel schoolbesturen hebben inmiddels maatregelen getroffen in de vorm van sanering of een beheersplan. Gesprekken met gemeenten en schoolbesturen tonen echter ook aan dat de aandacht voor asbest in onderwijsgebouwen veelal nog niet is gestructureerd. Deze handreiking, opgesteld in gezamenlijke opdracht van de Vereniging van Nederlandse gemeenten (VNG) en de sectororganisaties van het Primair en Voortgezet Onderwijs (PO-Raad en VO-raad), stelt scholen en gemeenten in staat om tot die gestructureerde aanpak te komen.

Wat is het?

Deze handreiking zet de feiten en ervaringen op een rij rondom asbest in scholen en bevat informatie over actuele wet- en regelgeving, de toepassing hiervan en de te nemen acties om calamiteiten te voorkomen.

Voor wie relevant?

Schoolbesturen zijn verantwoordelijk voor de gezondheid en veiligheid van de leerlingen en leerkrachten. Vanuit het (aansprakelijkheids)risico is het voor hen dan ook belangrijk te weten of, en zo ja waar, in de gebouwen asbest is verwerkt. In ongeveer 80 procent van de schoolgebouwen van voor 1994 is asbest toegepast; daarna mocht het niet meer in de bouw worden gebruikt. Bent u enkel (mede)verantwoordelijk voor schoolgebouwen die na 1993 zijn gerealiseerd? Dan mag er geen asbest in uw gebouwen toegepast zijn en hoeft u deze handreiking niet te lezen.

Opbouw

De inhoud van deze handreiking is opgesplitst in drie delen. Het eerste deel gaat in op de feitelijke informatie en geldende wet- en regelgeving en heeft met name betrekking op de verantwoordelijkheden van betrokken partijen. Het tweede deel speelt in op de praktische toepassing van de wetgeving. Hierin ligt een koppeling met de dagelijkse praktijk en veel gestelde vragen. Het derde deel omvat bijlagen en verwijzingen naar te downloaden informatie voor verdere inhoudelijke verdieping en hulpmiddelen die gebruikt kunnen worden.

INLEIDING

DEEL 1: DE THEORIE

1. Actualiteit

- 1.1 Landelijke inventarisatie 'asbest in scholen'

2. Feiten en wettelijk kader

- 2.1 Wanneer is asbest gevaarlijk?
- 2.2 Moet asbest altijd worden verwijderd?
- 2.3 Wat is een asbestinventarisatie?
- 2.4 Wat is een asbestbeheersplan?

3. Verantwoordelijkheden en bekostiging

- 3.1 Verantwoordelijkheid schoolbestuur als werkgever
- 3.2 Verantwoordelijkheid schoolbesturen en gemeenten
- 3.3 Kosten en bekostiging

DEEL 2: DE PRAKTIJK

4. Inzicht en toepassingen

- 4.1 Landelijk overzicht Rijksoverheid
- 4.2 Zit er asbest in mijn schoolgebouw?
- 4.3 Waar kan asbest voorkomen?
- 4.4 Voldoet mijn asbestinventarisatie aan de richtlijnen?
- 4.5 Zes tips voor inschakelen juiste expertise
- 4.6 Praktische invulling m.b.t. bekostiging
 - 4.6.1 Gemeente A
 - 4.6.2 Gemeente B
 - 4.6.3 Gemeente C

5. Aanpak en communicatie

- 5.1 Voorkom miscommunicatie: twee stappenplannen
 - 5.1.1 Stappenplan 1: Wat te doen bij asbest vermoeden?
 - 5.1.2 Stappenplan 2 : Wat te doen bij het aantreffen van asbest?
- 5.2 Belang gezamenlijk communicatietraject
- 5.3 Inzet van GGD

DEEL 3: DE HULPMIDDELEN

6. Aanvullende informatie

- 6.1 Achtergrondinformatie en bijlagen
- 6.2 Te raadplegen websites en adressen

7. Ondersteuning

- 7.1 Voorlichting en ondersteuning
- 7.2 Vragen over handreiking
- 7.3 Vragen over asbest
- 7.4 Vragen over gezondheidsrisico's

DEEL 1: DE THEORIE

Dit eerste deel van de handreiking geeft inzicht in de feiten (asbest en de gezondheidsrisico's) en beschrijft het wettelijke kader. Wat is er in de wet- en regelgeving vastgelegd met betrekking tot asbest? Welke verantwoordelijkheden hebben schoolbesturen en gemeenten?

1. Actualiteit

1.1 Landelijke inventarisatie 'asbest in scholen'

In 2011 is het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (InfoMil/ RWS) gestart met het project 'Asbest in scholen'. Het is een samenwerking tussen de Rijksoverheid, PO-Raad, VO-raad en VNG. Doelstelling van het project is om de aanwezigheid van asbest in alle Nederlandse schoolgebouwen in het primair en het voorgezet onderwijs in beeld te brengen. Door inzichtelijk te maken of, en zo ja in welke mate, asbest in schoolgebouwen aanwezig is, kunnen maatregelen worden genomen om de gezondheidsrisico's van asbest voor leerlingen, leerkrachten en ouders te beperken.

Sinds 1994 zijn al veel asbestinventarisaties opgesteld en waar nodig asbestsaneringen uitgevoerd. Het is echter niet (altijd) duidelijk of de inventarisaties uit het verleden voldoen aan de meest actuele eisen. Het onderzoek dat in 2011 is gestart betreft alle schoolgebouwen die gebouwd zijn voor 1 januari 1994. Die datum is het gevolg van het feit dat het gebruik van asbesthoudende materialen vanaf dat moment verboden is.

Bij het opstellen van periodieke onderhoudsplanningen en risico-inventarisaties en -evaluaties wordt door veel schoolbesturen standaard gekeken naar de aanwezigheid van asbest. De PO-Raad en VO-raad hebben in 2013 hun leden opgeroepen gebouwen ouder dan 1994 te laten inventariseren op asbest en daarbij nauw samen te werken met de gemeenten.

2. Feiten en wettelijk kader

2.1 Wanneer is asbest gevaarlijk?

Asbest is een natuurlijk mineraal dat vanaf het begin van de negentiende eeuw in veel (bouw)producten is verwerkt. Denk daarbij aan producten als golfplaten en waterleidingbuizen, cement, textiel, katten en lijmen. Asbesthoudend materiaal is op zichzelf niet gevaarlijk; zolang asbest in gebonden toestand verkeert is er in principe geen gevaar voor de gezondheid. Schadelijke asbestvezels zijn microscopisch klein en met het blote oog niet waarneembaar. Pas als de asbestvezels los komen en kunnen worden ingeademd (bijvoorbeeld omdat het niet is afgeschermd) is er een probleem. Er bestaat dan een kans dat deze vezels vastlopen in de kleine luchtwegen en longblaasjes. Na inademing kunnen deze asbestvezels longkanker, longvlies- en buikvlieskanker en stoflongen veroorzaken.

2.2 Moet asbest altijd worden verwijderd?

Asbesthoudend materiaal in een schoolgebouw hoeft **niet** altijd **direct** te worden verwijderd. Als de gebouwgebruikers niet direct blootstaan aan asbest en er geen sloop-, groot onderhoud of renovatieplannen zijn, vormt het niet per se een gezondheidsrisico. Om er zeker van te zijn dat het asbest geen gezondheidsrisico vormt is het schoolbestuur verplicht een asbestinventarisatie (zie 2.3) op te laten stellen. Afhankelijk van de situatie zijn er twee mogelijkheden:

Mogelijkheid 1: Asbest aanwezig dat actueel risico oplevert

Als een gebouw asbest bevat dat een actueel risico oplevert, of hiertoe het vermoeden bestaat, moet dit (wellicht direct) worden verwijderd en is sanering noodzakelijk. De stappen die hierbij noodzakelijk zijn staan uitvoerig beschreven in de stappenplannen zoals opgenomen in het tweede deel van deze handreiking.

Mogelijkheid 2: Asbest aanwezig dat geen actueel risico oplevert

Als een gebouw asbest bevat dat geen actueel risico oplevert, is (acute) verwijdering niet verplicht. De eigenaar kan er voor kiezen het asbest te laten zitten als er geen sloop- of renovatieplannen zijn. In dat geval is het verplicht een Asbestbeheersplan (zie 2.4) op te (laten) stellen om de situatie beheersbaar te maken.

Verwijdering en sloopmelding

In Nederland staat het de eigenaar van een gebouw vrij te beslissen over het wel of niet verwijderen van asbesthoudend materiaal dat NIET risicovol is. Wie hiervoor de kosten op zich dient te nemen staat beschreven in hoofdstuk 3.

Als tot verwijdering van asbesthoudend materiaal wordt besloten moet men zich houden aan de regels die door het Asbestverwijderingsbesluit en het Bouwbesluit zijn gesteld. In de meeste gevallen is voor het (geheel of gedeeltelijk) verwijderen van asbesthoudend materiaal tijdens een verbouwing, onderhoud of renovatie toestemming van de gemeente nodig door middel van een formele sloopmelding. Bij het geheel of gedeeltelijk verwijderen van asbest moet ook altijd een asbestinventarisatierapport aanwezig zijn; dit rapport mag niet ouder zijn dan drie jaar. Op de website van [Infomil](#) vindt u hierover het informatieblad "Asbest in het bouwbesluit 2012".

2.3 Wat is een asbestinventarisatie?

Het bevoegd gezag is bij onderhouds- en renovatiewerkzaamheden bij een schoolgebouw van voor 1994 verplicht een asbestinventarisatie te laten uitvoeren die aan de SC540 richtlijn voldoet. Een asbestinventarisatie dient duidelijkheid te geven of, welke soort en waar asbesthoudende materialen in een gebouw aanwezig zijn en in welke staat het asbestmateriaal verkeert. Daarbij wordt een risicobeoordeling van het potentiële risico voor de gebouwgebruikers uitgevoerd, voor zowel de huidige situatie als bij een eventuele sanering.

Bepaalde asbestverdachte materialen zijn algemeen bekend en worden vaak snel herkend. Maar soms zitten ze op onverwachte plaatsen, worden ze pas zichtbaar door destructief¹ onderzoek, of kan alleen een deskundige ze herkennen. De inventarisatie en het rapport moeten a) kwalitatief goed, b) volledig en c) representatief zijn. Daarnaast moet d) de risicoklasse van het aanwezige asbest worden benoemd en de daarbij behorende maatregelen zijn beschreven.

a) Kwaliteit

Een asbestinventarisatie dient te worden uitgevoerd door een hiervoor opgeleide deskundige die werkzaam is bij een gecertificeerd bedrijf. De inventarisatie en rapportage moeten beide zijn uitgevoerd volgens richtlijn SC540. Het asbestverwijderingsbedrijf dient te zijn gecertificeerd volgens richtlijn SC530. Het rapport moet nadrukkelijk melden dat de werkzaamheden (zowel die van het asbestverwijderingsbedrijf als van de opstellers van de asbestinventarisatie en de rapportage) onder het verkregen certificaat conform deze richtlijnen zijn uitgevoerd. Daarnaast moet het uitvoeringsbedrijf geregistreerd staan bij Stichting Certificatie Asbest (door de minister van SZW aangewezen als beheerstichting in het werkveld van asbest) en het 'procescertificaat asbestinventarisatie' hebben. Zowel degene die inventariseert als de technisch eindverantwoordelijke van het bedrijf moet beschikken over een geldig persoonscertificaat (DIA). De registers voor DIA persoonscertificaten en bedrijfscertificaten zijn te raadplegen via de website van [Ascet](#). Praktijkervaringen met het gebruik van deze richtlijn staan beschreven in het tweede deel van deze handreiking.

b) Volledig

Een volledige inventarisatie bestaat uit deskresearch, een volledige gebouwinspectie (alle ruimten en ingeval van 'destructief*' onderzoek meer) in combinatie met monsternames van asbestverdachte materialen, een analyse en een rapportage. De inventarisatie en rapportage moeten volledig beschrijven waar het asbesthoudend materiaal in het gebouw zich bevindt. Conform richtlijn SC540 moet er eerst een inventarisatie worden gedaan van alle direct

¹ Bij destructief onderzoek wordt de bouwkundige staat van gebouwdeel of constructiedeel blijvend aangetast.

waarneembare asbest. Hieruit volgt een rapport Type A dat soms kan volstaan voor een sloopmelding. Dit rapport kan niet worden gehanteerd als de inventarisatie een redelijk vermoeden van asbest op niet-direct waarneembare plaatsen oplevert. In dat geval is voorafgaand aan de sloop aanvullend (destructief) onderzoek nodig dat resulteert in een Type B rapport. Met dit aanvullende onderzoek worden ook de niet-zichtbare asbestverdachte toepassingen op het moment dat sprake is van sloop of strippen onderzocht. Hierbij gaat het met name om toepassingen in de fundering of constructie van een gebouw. De uitkomst van dit onderzoek wordt in de samenvatting van het eerstgenoemde rapport opgenomen.

De hierboven beschreven typering van asbestinventarisaties staat volledig beschreven in het document [SC540](#). Deze richtlijn vormt sinds 2012 de basis voor het certificatieproces van een asbestinventarisatie.

c) Representatief

Uit de asbestinventarisatie en rapportage moet duidelijk blijken op welk bouwwerk en/of gedeelte daarvan deze betrekking heeft. De inventarisatie- en rapportagedatum moeten daarbij duidelijk staan vermeld. Een asbestinventarisatierapport blijft (zo lang er niets wordt verwijderd of gesloopt, zie de paragraaf 2.2) geldig zolang het representatief is voor de opgenomen situatie. Het schoolbestuur dient zelf goed bij te houden welke veranderingen worden doorgevoerd, zodat het asbestbeheersplan (zie paragraaf 2.4) up-to-date blijft. Door aanpassingen (zoals een verbouwing, wijziging van gebruik) en externe invloeden (zoals het weer, brand) kan de actuele gebouwsituatie afwijken van het rapport, waardoor een nieuwe of aanvullende inventarisatie en rapportage nodig zou kunnen zijn.

d) Risicoklasse

Voor het vaststellen van de risico's van het aanwezige asbest is een risicoclassificatie vastgesteld². Voor iedere risicoklasse gelden verschillende maatregelen, die beschreven moeten zijn in het rapport.

De plaatsen waar asbest in schoolgebouwen in het verleden is toegepast – en dus kan worden aangetroffen – staan beschreven in paragraaf 4.2.

2.4 Wat is een asbestbeheersplan?

Als uit de asbestinventarisatie blijkt dat er asbesthoudend materiaal is aangetroffen, is de gebouweigenaar wettelijk verplicht een asbestbeheersplan op te (laten) stellen als direct verwijderen niet verplicht is. Dit is ook het geval wanneer er na een sanering asbesthoudende materialen in het gebouw of constructie aanwezig blijven waarvan verwijdering volgens de asbestinventarisatie niet noodzakelijk is, bijvoorbeeld omdat deze zich op een onbereikbare plaats bevinden.

Een asbestbeheersplan beschrijft hoe een gebouw met asbesthoudend materiaal in de gebruiksfase tot aan het moment van sloop of een bouwkundige aanpassing zoals renovatie, op een veilige manier kan worden gebruikt. Voor de beoordeling van het blootstellingsrisico in gebouwen die nog in gebruik zijn, is gedetailleerde informatie nodig. Op basis van objectieve criteria moet zijn vastgesteld of, en zo ja welke, maatregelen genomen moeten worden om in het gebouw een veilige (werk)situatie te behouden of te bewerkstelligen.

² TNO-rapport R 2004/523.

Een asbestbeheersplan bevat ten minste de volgende informatie;

- Een beschrijving en markering van de plaatsen in het gebouw waar asbesthoudend materiaal zit. Deze gegevens zijn overzichtelijk gerangschikt, voor alle betrokkenen te raadplegen en eenvoudig over te dragen;
- Informatie die bij gebruikers bekend dient te zijn, bijvoorbeeld maatregelen die het gebruik beperken, zoals plaatsen waar 'boren' of 'bewerken' niet is toegestaan;
- Een handleiding voor onderhoudspersoneel dat in het gebouw werkzaamheden uitvoert;
- Een calamiteitenplan om ongelukken of ontstane schades waardoor asbest zou kunnen worden verspreid, meteen te verhelpen;
- Een beschrijving van de manier waarop betrokkenen worden geïnformeerd en wie daarvoor verantwoordelijk is;
- Een beschrijving van periodieke controle op de effectiviteit van de beheersmaatregelen;
- Een overzicht van te nemen maatregelen indien de resultaten van de periodieke controles daartoe aanleiding geven;
- Een overzicht van taken, bevoegdheden en de bereikbaarheid van de verantwoordelijke en deskundige personen.

Het asbestbeheersplan moet relatief ongevoelig zijn voor kleine afwijkingen van de beschreven instructies. Er moet bovendien rekening worden gehouden met het feit dat de opgestelde regels niet altijd strikt worden nageleefd; kleine overtredingen mogen niet leiden tot een sterk verhoogde kans op blootstelling. Om de kans op opvolging te vergroten zijn de maatregelen bij voorkeur zo eenvoudig mogelijk.

Voor meer informatie en/of toelichting wordt verwezen naar het derde deel van deze handreiking met daarin het eerder genoemde 'Informatieblad asbestbeheersplan' en een beschikbaar voorbeeld van een asbestbeheersplan.

3. Verantwoordelijkheden en bekostiging

3.1 Verantwoordelijkheid schoolbestuur als werkgever

Schoolbesturen zijn volledig verantwoordelijk voor de gezondheid en veiligheid van de leerlingen en leerkrachten. Vanuit het (aansprakelijkheids)risico is het voor hen dan ook belangrijk te weten of, en zo ja waar, in de gebouwen asbest is verwerkt. Als onverhoopt blijkt dat er asbest aanwezig is dat leidt tot gezondheidsklachten bij kinderen of personeel is het schoolbestuur aansprakelijk. Conform het Arbeidsomstandighedenbesluit is het de wettelijke plicht van werkgevers om een risico-inventarisatie en -evaluatieanalyse (een RI&E) uit te voeren om te bepalen welke risico's er voor de werknemers kleven aan de arbeidssituatie. Daarbij hoort een analyse van asbestrisico's.

Het schoolbestuur moet vanuit haar verantwoordelijkheid als werkgever dus actie ondernemen als zij het vermoeden heeft dat er iets mis is met het schoolgebouw. Dit zowel in de situatie dat het bestuur juridisch eigenaar is, als ook de situatie waarbij het schoolbestuur het gebouw van de gemeente en/of derde in gebruik heeft gekregen (zie volgende paragraaf). In het eerste geval zal het schoolbestuur de asbestinventarisatie zelf moeten laten uitvoeren; in de andere gevallen zal het schoolbestuur de eigenaar (gemeente en/of derde) moeten aanspreken op zijn verantwoordelijkheid voor het laten uitvoeren van een asbestinventarisatie. Vanuit zijn aansprakelijkheidsrisico dient het schoolbestuur er op toe te zien dat dit ook daadwerkelijk gebeurt.

3.2 Verantwoordelijkheid schoolbesturen en gemeenten

De wet bepaalt dat de juridisch gebouweigenaar verantwoordelijk is voor het opstellen van de asbestinventarisatie en de daaruit voortvloeiende maatregelen (opstellen saneringsplan, uitvoeren van de sanering, opstellen asbestbeheersplan). In het geval van onderwijshuisvesting bestaan rond het juridisch eigendom verschillende situaties:

a) Schoolbestuur is juridisch eigenaar

Op grond van de onderwijswetgeving is het schoolbestuur (in beginsel) juridisch eigenaar van het schoolgebouw, maar heeft het niet de vrije beschikking over dit schoolgebouw. Als een bevoegd gezag (lees: het schoolbestuur) besloten heeft het gebouw (of een voor eigendomsoverdracht vatbaar gedeelte daarvan) niet langer als school te gebruiken, is het bevoegd gezag verplicht dit (gedeelte van het) schoolgebouw aan de gemeente over te dragen (het zogenaamd economisch claimrecht).

b) De gemeente is juridisch eigenaar

Het schoolbestuur is met de gemeente overeengekomen dat deze het juridisch eigendom draagt. De gemeente heeft het schoolgebouw in gebruik gegeven aan het schoolbestuur.

c) Een derde is juridisch eigenaar

Het schoolbestuur is met de gemeente en/of derde (woningcorporatie, projectontwikkelaar, leverancier tijdelijke huisvesting) overeengekomen dat deze het juridisch eigendom draagt. Deze derde verhuurt het schoolgebouw aan de gemeente, die het in gebruik geeft aan het schoolbestuur.

Voor de schoolgebouwen primair, (voortgezet) speciaal en voortgezet onderwijs zal per schoolgebouw de juridische eigendomssituatie moeten worden vastgesteld voordat kan worden bepaald wie verantwoordelijk is voor het laten opstellen van de asbestinventarisatie.

Verantwoordelijkheid juridisch eigenaar

De aanwezigheid van asbest is op zichzelf geen reden tot verwijderen. Die noodzaak doet zich voor op het moment dat er een situatie ontstaat waarbij door beschadiging asbestvezels kunnen vrijkomen, bijvoorbeeld wanneer het schoolbestuur onderhoudswerkzaamheden gaat uitvoeren of er wordt besloten tot renovatie van het schoolgebouw in ruimten waarvan bekend is dat daar asbest aanwezig is. Opgesomd is het schoolbestuur, indien hij juridisch eigenaar is, verantwoordelijk voor de volgende activiteiten:

- Opstellen asbestinventarisatie.
- Opstellen plan van aanpak asbestverwijdering (let op: dit is niet een asbestbeheersplan).
- Uitvoeren van de asbestsanering.
- Opstellen asbestbeheersplan.

3.3 Kosten en bekostiging

De kosten voor de asbestinventarisatie en het asbestbeheersplan komen voor rekening van het schoolbestuur. De te maken kosten zijn vergelijkbaar aan die voor het opstellen van een meerjarenonderhoudsplan. De kosten die te maken hebben met het *noodzakelijk* verwijderen van het asbest zelf (asbest dat direct verwijderd dient te worden omdat het een gevaar voor de gezondheid betreft) komen volledig voor rekening van de gemeente, aangezien de aanwezigheid van asbest wordt gezien als een constructiefout. Het wegnemen van asbest enkel als voorzorgsmaatregel komt niet voor vergoeding in aanmerking³.

Wie de kosten van herstelwerkzaamheden op zich neemt, zoals het vervangen van plafonds, vensterbanken en dorpels, is punt van overleg. Formeel kan het schoolbestuur aanspraak maken op volledige bekostiging van de verwijdering en het herstel door de gemeente. Een vergoeding voor het vervangen van dergelijke zaken maakt echter ook onderdeel uit van de lumpsumbekostiging die het bestuur van het Rijk ontvangt. Het bestuur en college kunnen daarom ook overeenkomen dat de kosten van en gerelateerd aan de sanering volledig voor rekening van de gemeente komen, en dat het bestuur een nader overeen te komen financiële bijdrage levert aan het herstel.

³ Zie hiervoor ook de volgende jurisprudentie: uitspraak Rechtbank Arnhem LJN AA5055, 98/2205, uitspraak Rechtbank Zwolle van 20 februari 2004, die is beschreven in het blad NTOR van 4 december 2004.

DEEL 2: DE PRAKTIJK

Om schoolbesturen en gemeenten inzicht te geven in de aanpak van asbestvraagstukken en de interpretatie van wet- en regelgeving rondom asbest, beschrijft dit tweede deel van de handreiking de toepassing van het wettelijke kader met betrekking tot asbest in schoolgebouwen. Hieronder vindt u veelgestelde vragen rond dit onderwerp en tips uit de dagelijkse praktijk

4. Inzicht en toepassingen

4.1 Landelijk overzicht Rijksoverheid

Sinds 26 januari 2012 is de website '[Atlas Leefomgeving](#)' beschikbaar, gerealiseerd door de Rijksoverheid (kenniscentrum InfoMil/RWS). De website geeft tot op straatniveau landelijk inzicht in de actuele stand van zaken van door scholen uitgevoerde asbestinventarisaties. Op de kaart 'Asbest in scholen' staan alle bij het Ministerie van OCW bekende gebouwen voor basis- en voortgezet onderwijs. Een handleiding van het gebruik van de kaart 'Asbest in scholen' is opgenomen in de bijlagen van deze handreiking.

4.2 Zit er asbest in mijn schoolgebouw?

Een schoolgebouw kan asbest bevatten als het is gebouwd vóór 1 januari 1994. Als schoolbestuur is het dus noodzakelijk te weten welk bouwjaar het gebouw heeft. Het bouwjaar (incl. de jaren dat er een eventuele uitbreiding heeft plaatsgevonden) kan worden opgevraagd bij de gemeente. Belangrijk is hierbij te werken met het werkelijke bouwjaar (of jaren als er meerdere bouwdelen zijn) en niet met het zogenoemde opgetrokken stichtingsjaar⁴. Veel gemeenten hebben in of kort na 1993 een asbestinventarisatie opgesteld voor de schoolgebouwen die voor 1994 zijn gebouwd. Als het bestuur hier niet over beschikt, kan bij de gemeente nagevraagd worden of er één beschikbaar is die als basis kan dienen voor een herziening. Deze herziening is noodzakelijk omdat er geen duidelijkheid bestaat of eerdere inventarisaties volledig zijn. Scholen zijn hierover in de periode van 2011-2013 door het Ministerie van I&M/ RWS geïnformeerd.

4.3 Waar kan asbest voorkomen?

Om te helpen voorkomen dat er bij een asbestinventarisatie aanwezig asbest wordt gemist of verkeerd wordt beoordeeld, is voor deze handreiking een opsommingslijst gemaakt. Deze lijst bevat de plaatsen in schoolgebouwen waarvan de praktijk heeft geleerd dat daar relatief vaak asbesttoepassingen kunnen worden aangetroffen. Deze plaatsen zijn:

Brandvertragend plafond in de CV-ruimte, vluchtroutes en natte groepen

In schoolgebouwen zijn vaak brandvertragende maatregelen genomen vanwege de publieke functie van het gebouw. De CV-ruimte en natte groepen zijn vrijwel altijd voorzien van een brandvertragend plafond. Dit plafond kan asbest bevatten.

Brandvertragende compartimentering

Grotere schoolgebouwen zijn opgedeeld in een aantal compartimenten die middels brandvertragende plafonds en wanden van elkaar zijn gescheiden. Het komt geregeld voor dat deze plafonds en wanden asbest bevatten.

⁴ Het ministerie van OCW kende tot 1 januari 1997 het stichtingsjaar en het opgetrokken stichtingsjaar. Het opgetrokken stichtingsjaar werd toegekend als een schoolgebouw uit meerdere verschillende bouwdelen bestond. Dit deed zich voor als een schoolgebouw werd uitgebreid. Het schoolgebouw was dan gerealiseerd in twee of drie verschillende jaren. Bijvoorbeeld: het oorspronkelijke gebouw in 1980, een uitbreiding in 1989 en een uitbreiding in 1995. In die situatie werd er een 'opgetrokken' stichtingsjaar vastgesteld. Dit jaar wijkt af van de werkelijke bouwjaren.

Asbesthoudende vloeren

Vooraf in oudere schoolgebouwen waar (colov)vinyl vloertegels en vloerzeil zijn toegepast, kunnen deze op de ondergrond verlijmd zijn met een asbesthoudende lijm. Ook na verwijdering van het vinyl kan asbest in het gebouw achterblijven als de lijmlaag of de onderlaag (papier) van een vloerzeil niet door een specialist is verwijderd.

Asbesthoudende producten

Zogenaamd imitatiemarmers zoals vensterbanken en dorpels kunnen asbest bevatten.

Asbesthoudende schoolborden

In oude schoolborden die zijn gemaakt van een cementachtig plaatmateriaal kan asbest voorkomen.

Plaat achter een wasbak in het klaslokaal

De tegels bij de wasbak in oudere schoollokalen zijn vaak op een waterafstotende plaat gelijmd. Deze plaat kan asbesthoudend materiaal bevatten.

Naast de bovengenoemde specifieke toepassingen kan asbest ook worden aangetroffen in:

- geluids- en warmte-isolerend plaatmateriaal (bv. ter plaatse van koudebrug onderbreking);
- warmte-isolatiemateriaal voor pijpen en leidingen;
- beschermhulzen voor elektrische bedrading;
- brandwerend materiaal voor plafonds, muren en leidingdoorvoeren;
- bouwmaterialen: golfplaten, dakgoten, vensterbanken, dorpels, vloerluiken, gevelbekleding, traptreden, plafondtegels, leien, luifels, vloer- en wandafwerkmiddelen (pleisterwerk), voegen en sponningen;
- rioolbuizen, standleidingen;
- spouwmuren die zijn geïsoleerd met asbest zonder dat dit bekend is. Dat zou gevaarlijk kunnen zijn, bijvoorbeeld bij het vervangen van kozijnen.

In figuur 1 staan deze plaatsen met meest voorkomende asbestmaterialen ook afgebeeld.

Veel voorkomende asbesthoudende materialen in scholen

- Dak en Buitenwanden**
- 1 Gofplaten en nokstukken, singels en dakleien
- 2 Dakbeschot
- 3 Dakdoorvoer
- 4 Panelen onder ramen
- 5 Boeidelen
- 6 Wandbekleding
- 7 Dakgoten en regenpijpen
- 8 Gevelbeplating met coating
- Verwarmingstoestellen en leidingen**
- 9 Rioolpijpen
- 10 Isolatie om aanvoerleidingen
- 11 Isolatie om afvoerleidingen
- 12 Plaat onder verwarmingstoestellen
- 13 Koord als afsluiting
- 14 Flenspakkingen
- 15 Rookgaskaanaal
- Plafonds**
- 16 Spuitasbest (wanden, plafonds, balken, kolom)
- 17 Plafondplaten
- 18 Coatings, verven en stuclagen
- 19 Isolatie tussenvloeren en vloerplaten
- Binnen wanden/interieur**
- 20 Tussenwanden
- 21 Schoolborden
- 22 Brandschotten
- 23 Vensterbanken
- 24 Bekleding liftschacht
- 25 Isolatie achter radiatoren/kachels
- 26 Brandeuren
- 27 Schakelbord en elektrische componenten
- 28 Koven om colommen
- 29 Isolatie in tussenmuren
- Vloeren**
- 30 Zeil, vinyltegels en lijmaag
- Luchtbehandeling**
- 31 Ontluchtingskanalen
- 32 Flenspakkingen
- Huishoudelijke apparaten**
- 33 Warmwatervoorziening, zoals geisers
- 34 Afdichting radiatoren
- 35 Verwarmingstoestellen
- Anders**
- 36 Remschoenen liftmotor

(Figuur 1: Tekening meest voorkomende plaatsen asbest materialen. Bron: Ministerie van IenM)

Als een schoolbestuur een inventarisatierapport laat opstellen, is het verstandig deze lijst/ tekening mee te geven aan degene die de inventarisatie uitvoert en het rapport opstelt. De tekening is als losse pdf te downloaden vanuit de online kennisbank van Ruimte-OK (zie ook het derde deel van deze handreiking).

4.4 Voldoet mijn asbestinventarisatie aan de richtlijnen?

Om te achterhalen of en waar zich in het schoolgebouw asbest bevindt, is het van groot belang een asbestinventarisatie te laten opstellen door een juist gecertificeerd inventarisatiebureau (zie paragraaf 2.3). Zelf op onderzoek uitgaan is hoe dan ook af te raden. Het is verder goed te realiseren dat een asbestsaneringsbedrijf niet hetzelfde is als een sloopbedrijf; veilig asbest verwijderen is een vak apart.

In de periode 2000-2007 werd een asbestinventarisatie uitgevoerd conform de beoordelingsrichtlijn BRL 5052. Een onderzoek conform deze richtlijn bestaat uit een asbestinventarisatie door middel van visuele inspectie op alle bereikbare plaatsen en toegankelijke ruimten in een gebouw en een risico-inventarisatie. De rapportages die hieruit voortvloeien geven een eerste inzicht in de aanwezigheid van asbest in het gebouw, maar ze zijn (lang) niet altijd volledig. In de oudere inventarisaties is het onderscheid in rapportages type A en type B nog niet expliciet gemaakt. Ook ontbreekt veelal de risicoklasse-indeling, die volgens de arboret- en regelgeving vereist is om asbest te mogen verwijderen. Het verdient daarom aanbeveling deze rapportages te laten actualiseren conform SC540. Soms wordt voorafgaand aan een uit te voeren risicobeoordeling een beperkte inventarisatie conform NEN2991 (Type 0) uitgevoerd. Hierbij wordt onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van

asbesthoudende materialen, zonder gebruik te maken van destructieve onderzoeksmethoden. Dit kan worden gedaan in gebouwen, constructies of objecten in bewoonde/gebruikte staat die niet zullen worden gesloopt. De resultaten van deze inventarisatie dienen vastgelegd te worden in een rapport. Dit type inventarisatie wordt uitsluitend uitgevoerd als er voor het betreffende bouwwerk geen inventarisatie beschikbaar is, terwijl er redenen zijn om op korte termijn (bijvoorbeeld bij een calamiteit of besmetting) een NEN2991 risicobeoordeling uit te voeren. De uitvoering van een Type 0 onderzoek valt niet onder de SC540. Ten tijde van de uitgifte van deze handreiking is de nieuwe NEN2991 nog in ontwikkeling. De actualiteit is te volgen via de website van [InfoMil](#).

LET OP: In de praktijk kan er sprake zijn van een ‘asbestvrijgave’ of ‘asbestvrijverklaring’. Dit moet **niet** gezien worden als asbestinventarisatierapport en zegt **niets** over de toepassing van asbest in een gebouw. De asbestvrijgave is het resultaat van de eindbeoordeling na een eventuele asbestsanering, waarbij gecontroleerd is of de werkruimte waar de sanering heeft plaatsgevonden voldoende schoon is. Het resultaat bepaalt of het veilig is om de ruimte (weer) te betreden zonder beschermende maatregelen.

4.5 Zes tips voor inschakelen juiste expertise

De praktijk leert dat uitvoeringsbedrijven en inventarisatiebureaus niet altijd de richtlijnen volgen, niet genoeg of onvoldoende expertise in huis hebben en/of elkaar soms zelfs tegenspreken. Daarnaast zijn lang niet alle inventarisatierapporten juist en volledig, waardoor niet al het asbest bij een eventuele sanering wordt meegenomen of niet kan worden gestart met geplande sloopwerkzaamheden. Om er zeker van te zijn dat de juiste expertise wordt ingeschakeld, zijn de volgende praktische tips zinvol:

- laat je vooraf goed informeren/ondersteunen (zie deel drie van deze handreiking);
- betrek in een vroeg stadium de beleidsmedewerker onderwijshuisvesting van de gemeente of iemand van de omgevingsdienst.
- stuur aan op korte en krachtige rapportages;
- wees ervan verzekerd dat het opstellen van het asbestinventarisatierapport altijd gepaard gaat met een locatiebezoek;
- geef tekening/lijst (zie figuur 1) met voorkomende plaatsen van asbest aan opsteller mee;
- laat je niet onder druk zetten om (te) snel te moeten handelen.

Tot slot een wijze raad;

Hoe scheidt u het kaf van het koren? Vraag bij elk onderzoek en zelfs elk monster dat genomen wordt wat u daarna meer weet dan daarvoor. Als met een monster of onderzoek voorkomen kan worden dat de hele school dicht moet dan heeft het dus nut; als een monster niet meer informatie geeft dan daarvoor al bekend was heeft het geen zin. Er worden soms NEN2991 onderzoeken geadviseerd terwijl men weet dat er gesaneerd moet gaan worden; dan heeft het onderzoek geen toegevoegde waarde en leidt tot onnodige kosten en tijdsverspilling. Laat u adviseren maar niet leiden. Houd zelf de regie in handen en geef NOOIT vrijheid van handelen aan uw adviseur of saneerder.

4.6 Praktische invulling van bekostiging

In het eerste deel van deze handreiking is de formele lijn van verantwoordelijkheid en bekostiging weergegeven. Het is echter aan de colleges en gemeenteraden – in samenwerking met de schoolbesturen – om, indien een gemeente bereid is meer te doen dan ze nu wettelijk verplicht is, te besluiten of van deze formele lijn wordt afgeweken. Een van de motieven hiervoor zou kunnen zijn dat de gemeente eigenaar van een school wordt wanneer het gebouw op enig moment niet meer voor onderwijs wordt gebruikt. Een ander motief is dat er sprake kan zijn van levensduurverlengende investeringen, waardoor niet hoeft te worden geïnvesteerd in (vervangende) nieuwbouw.

De praktijk kent meerdere voorbeelden van een gezamenlijke asbestaanpak van schoolbesturen en gemeenten. Hierna staan enkele voorbeelden kort toegelicht.

4.6.1 Gemeente A

In overleg met de schoolbesturen heeft de gemeente erop aangedrongen het verzoek van de staatssecretaris tot inventarisatie op te pakken. De besturen (als verantwoordelijke instantie) hebben een externe partij deze inventarisatie voor alle scholen laten uitvoeren en op basis van de resultaten direct gehandeld. Uit alle schoolgebouwen waar asbest werd aangetroffen dat direct moest worden verwijderd, is dat gebeurd. Het asbest dat niet direct hoeft te worden verwijderd, is in beeld gebracht en opgenomen in een beheersplan. Het zal worden verwijderd zodra de betreffende gebouwen worden aangepast of er sprake is van sloop of vernieuwbouw. In gezamenlijkheid zijn (vooraf) afspraken gemaakt wie welke kosten voor zijn rekening neemt.

4.6.2 Gemeente B

Samen met de schoolbesturen heeft de gemeente in 2012 en begin 2013 alle accommodaties tegen het licht gehouden. Die van voor 1994 zijn daadwerkelijk op asbest onderzocht. De gemeente coördineerde de asbestinventarisaties van de scholen en gymzalen. De uitkomsten lieten zich in drie groepen verdelen, namelijk geen asbest; asbest met een laag risico waarvoor een beheersplan opgesteld wordt; en asbest met een verhoogd risico, waarvan de omvang en juiste saneringswijze nader dient te worden onderzocht.

4.6.3 Gemeente C

Samen met de schoolbesturen en andere relevante partijen heeft de gemeente preventief afspraken gemaakt voor het geval er in een bepaalde situatie asbest wordt aangetroffen. Door deze 'preventieve' werkwijze kon worden voorkomen dat er bij verbouwingen en/of uitvoeringen van groot onderhoud, er op het laatste moment een saneringsbedrijf moest worden ingehuurd. Een goede voorbereiding heeft zodoende hoge kosten van een spoedsanering en daarmee samenhangende negatieve publiciteit voorkomen.

5. Aanpak en communicatie

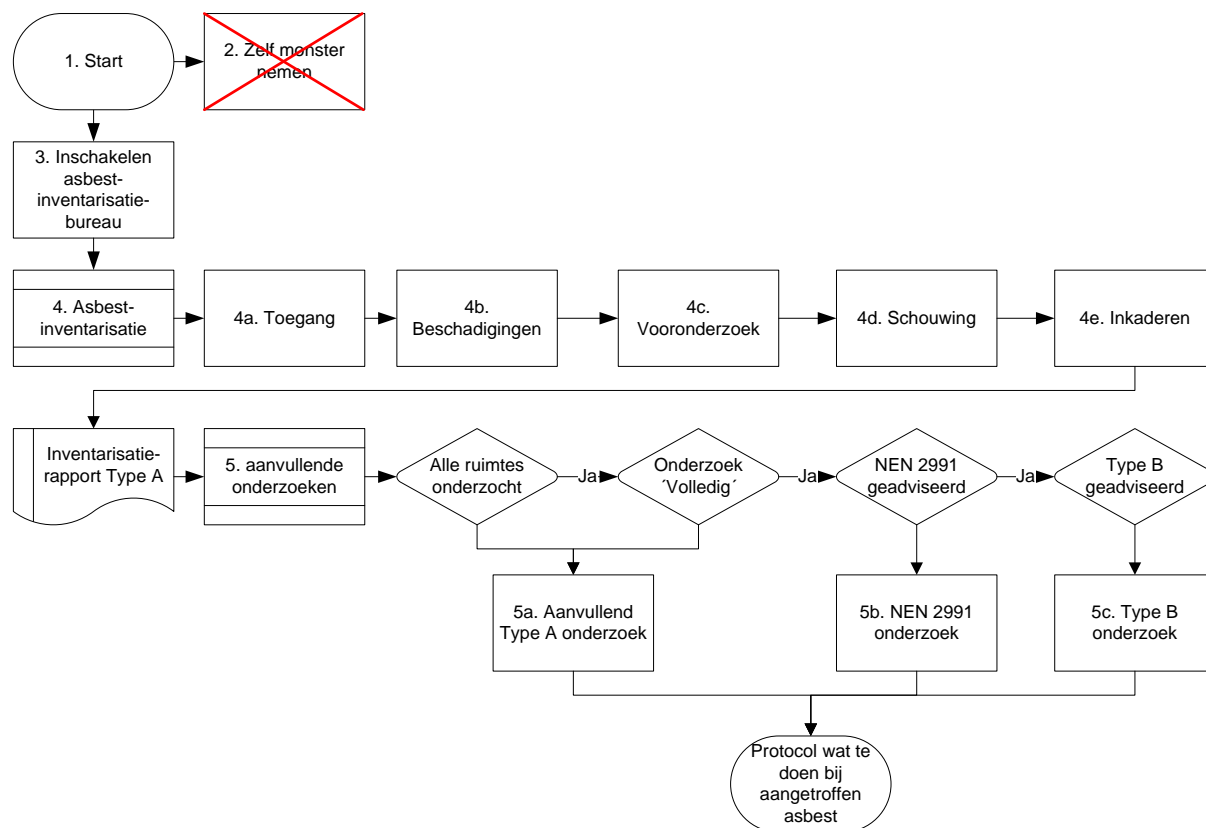
5.1 Voorkom miscommunicatie: twee stappenplannen

De aanwezigheid van asbest in gebouwen is regelmatig in het nieuws. De maatregelen die gebouweigenaren in de praktijk al dan niet nemen om blootstelling te voorkomen of te beperken kunnen zorgen en kritiek oproepen. Uit recente incidenten blijkt dat zorgvuldige communicatie over de aanwezige risico's en de gekozen aanpak essentieel is.

Een gebrek aan kennis en informatie over asbest kunnen er – naast zorgen over gezondheidsrisico's – toe leiden dat er onnodig paniek ontstaat. In een situatie waarin vermoedelijk asbesthoudend materiaal is aangetroffen kan door het nemen van de verkeerde stappen de situatie onnodig escaleren. Om dit te voorkomen zijn er in het kader van deze handreiking twee stappenplannen opgesteld; een stappenplan 'Wat te doen bij asbest vermoeden?' en een stappenplan 'Wat te doen bij het aantreffen van asbest?'. In deze stappenplannen staat – in de vorm van een protocol – precies beschreven welke actie het schoolbestuur en de gemeente het beste kunnen nemen en op welke wijze hierover het beste kan worden gecommuniceerd. De stappenplannen voldoen aan actuele wet- en regelgeving en zijn door een onafhankelijk adviesbureau en in nauw overleg met het Ministerie van I&M opgesteld.

5.1.1 Stappenplan 1: Wat te doen bij asbest vermoeden?

Dit protocol beschrijft de te nemen stappen als er asbest is aangetroffen in een schoolgebouw waarin (nog) niet eerder een asbestinventarisatie is uitgevoerd.

Figuur 2: Protocol: aantreffen vermoedelijk asbesthoudend materiaal (Bron IenM)

Stap 1. Start

Het vermoeden bestaat dat er asbesthoudend materiaal in de school is aangetroffen.

Stap 2. Niet zelf een materiaalmonster nemen

Laat het materiaal bemonsteren en stuur het naar een gespecialiseerd laboratorium om vast te stellen of het om asbesthoudend materiaal gaat. Bemonster dus nooit zelf! Raak niet in paniek en sluit niet bij voorbaat de school. Asbest is gevaarlijk maar neem nooit een beslissing zonder te weten hoe gevaarlijk het (mogelijk) aangetroffen asbest werkelijk is.

Stap 3. Inschakelen asbestinventarisatiebureau

Laat een asbestinventarisatie uitvoeren conform SC540 door een hiertoe gecertificeerd bureau. De inventarisatie zal uitwijzen of er sprake is van asbest in de school. Op www.ascert.nl staan alle bureaus die gecertificeerd zijn voor een dergelijke onderzoek. Op de website van Infomil staat een [richtlijn](#) voor de aanbesteding van een asbestinventarisatierapport.

Stap 4. Asbestinventarisatie

4a. Toegang

Bij het asbestinventarisatieonderzoek worden alle gebouwen/opstallen volledig onderzocht. Daar horen ook de portierloge, fietsenstalling, ketelhuis, gymzaal enzovoort bij. Neem geen genoegen met een 'beperking', 'uitsluiting' of onvolledig onderzoek. Asbest is ook veel toegepast in kruipruimten, in technische ruimten (CV hok) en daken. Verleen het bureau ruim toegang. Ruimten die niet toegankelijk zijn of gemaakt worden, worden natuurlijk ook niet onderzocht. Neem nooit genoegen met argumenten van inventariseerders om ruimtes of materialen niet te onderzoeken. Als niet alles is onderzocht, wordt het rapport als 'onvolledig' gekwalificeerd.

4b. Beschadigingen

Sta toe dat verlaagde plafonds worden geopend, vloerbedekking wordt opgelicht etc. en dat (bouwkundige) materialen worden beschadigd ten behoeve van bijvoorbeeld de monsterneming. Het onderzoek beperkt zich tot locaties die met handgereedschap kunnen worden onderzocht en die geen beschadigingen aan de constructie van het gebouw opleveren. De muren worden dus niet gesloopt en het dak blijft waterdicht. Een heel oud schoolbord kan wél worden beschadigd omdat dit soms asbesthoudende materialen bevat. Ook wordt soms een stukje van oud vloerzeil weggesneden.

4c. Vooronderzoek

Het bureau zal vragen om historische gegevens en tekeningen om snel inzicht te krijgen in mogelijke plaatsen waar asbest toegepast is; vaak is op de oude bouwtekeningen aangegeven waar asbest moest worden toegepast. Ook komt het voor dat de technisch beheerder of conciërge weet waar er asbest zit. Daarnaast is gemeente vaak in het bezit van historische gegevens en tekeningen of oude inventarisatierapporten; vraag deze documentatie zelf op bij de gemeente.

4d. Schouwing

Met de gegevens van het vooronderzoek en de tekeningen zal het bureau het gebouw onderzoeken. Men zal zowel in pandig als buiten alles onderzoeken. Alle asbestverdachte materialen (ofwel bronnen) worden bemonsterd en geanalyseerd.

4e. Inkaderen

Soms wordt beschadigd asbestverdacht materiaal aangetroffen. Als het asbestverdacht materiaal lokaal beschadigd is, zal het bureau dit zogenoemd willen 'inkaderen'; men wil graag weten of de asbestvezels zich verspreid hebben als gevolg van het beschadigen. Of die kans bestaat hangt sterk af van het soort materiaal en de wijze van beschadigen. Het 'inkaderen' wordt gedaan door te schouwen en met behulp van 'kleefmonsters' (ook wel stripmonsters genoemd) vast te stellen hoe ver de besmetting reikt. Kleefmonsters worden genomen door met behulp van een kleefstrip door op één specifieke plaats het stof op te nemen. Soms wil een bureau zogenaamde "Veeg-" of "Stofverzamelmonsters" uitvoeren waarbij met één stuk kleefstrip op diverse plaatsen stof verzameld wordt. Veeg- of stofverzamelmonsters zijn niet toegestaan en geven een onjuist beeld van waar zich wel of geen asbeststof bevindt.

Het onderzoek resulteert in een Volledig Type A asbestinventarisatie rapport van alle gebouwen en opstallen. Als er inderdaad asbesthoudende materialen worden aangetroffen helpt het protocol 'Wat te doen bij aangetroffen asbest?' het schoolbestuur verder.

Stap 5. Aanvullende onderzoeken

Mogelijk zal het bureau in haar Type A inventarisatierapport één of meer van de volgende drie aanvullende onderzoeken adviseren:

5a. Zij kan een Aanvullend Type A onderzoek adviseren. Dit houdt in dat het bureau één of meer ruimtes of verdachte materialen niet heeft onderzocht of kunnen onderzoeken terwijl dit met gebruikmaking van handgereedschap wel had gekund (zie paragraaf 4a. en 4b.). Indien in het inventarisatierapport een Aanvullend type A onderzoek wordt geadviseerd, kan dit rapport nooit 'volledig' zijn en op een onvolledig rapport kan geen sloopmelding worden aangevraagd,

dus mag er niet op worden gesaneerd. Het bureau heeft hiermee niet voldaan aan haar inspanningsverplichting en het schoolbestuur kan eisen dat het bureau het rapport alsnog volledig maakt.

5b. Het inventarisatierapport kan een advies tot het uitvoeren van een NEN2991 onderzoek bevatten. Bij dit onderzoek wordt onderzocht hoe groot het risico/gevaar voor gebruikers en derden is om blootgesteld te kunnen worden aan asbestvezels die in de lucht aanwezig zijn. Een NEN2991 onderzoek wordt dus niet uitgevoerd als de school totaal wordt gesloopt. In de praktijk blijkt dat er regelmatig onterecht een NEN2991 onderzoek wordt geadviseerd. Opletten dus!

Een NEN2991 onderzoek wordt geadviseerd indien de inventariseerder "een redelijk vermoeden heeft van een grenswaarde overschrijdende concentratie aan niet-hechtgebonden⁵ asbestvezels in de lucht, er een groot actueel risico aanwezig is". Deze volzin wordt hieronder uitgelegd.

Een NEN2991 onderzoek wordt vaak geadviseerd als er in een ruimte bepaalde typen asbesthoudende materialen voorkomen en deze sterk beschadigd of sterk verweerd zijn. Deze asbesthoudende materialen moeten dan wel zijn geclassificeerd als 'niet-hechtgebonden'.

Als deze niet-hechtgebonden materialen niet beschadigd of verweerd zijn, of het materiaal is hechtgebonden, is er geen reden om aan te nemen dat er een te groot actueel risico aanwezig is in de ruimte. De inventariseerder dient dus ook in het rapport te onderbouwen waarom zij een NEN2991 onderzoek adviseert. Op de website van Infomil vindt u een [hulpmiddel](#) voor de Risicobeoordeling van asbesthoudende materialen.

Een **actueel risico** is het risico dat veroorzaakt wordt door asbest in de lucht. Dat risico wordt bepaald door luchtmetingen te doen. Deze concentratie mag de norm/grenswaarde (Bouwbesluit, 100.000 vezelequivalenten/m³, jaargemiddeld) natuurlijk niet overschrijden. Als dat wel zo is, zal men bijvoorbeeld adviseren het gebouw te ontruimen en/of direct advies in te winnen bij de gemeente of GGD.

Enkele bureaus maken de fout om te toetsen aan de streefwaarde (van 1000 vezelequivalenten/m³) zoals dat in de bijlage van NEN2991 wordt gesteld. Men heeft zich echter te houden aan het Bouwbesluit.

Het **potentiele risico** is een aanvulling op het actuele risico. Dit is het risico dat neergeslagen asbestvezels alsnog in de lucht terecht kunnen komen waardoor er een (te) hoog actueel risico ontstaat. Het komt vaak voor dat bij weinig of geen activiteit niet alle asbestvezels in de lucht zijn. Als 's nachts luchtmetingen worden gedaan zullen veel asbestvezels op de grond liggen en dus niet meer worden gemeten. Door het bemonsteren van neergeslagen stof wordt hiervoor gecorrigeerd. Dat wordt ook gedaan met kleefmonsters, echter wordt de analyse gedaan met een andere techniek (SEM) en is niet helemaal gelijk aan de analyse van de kleefmonsters die worden gebruikt voor het inkaderen. Die verwarring bestaat ook bij veel medewerkers van inventarisatiebureaus. Let hier dus extra goed op.

Het NEN2991-advies in een asbestinventarisatierapport conform SC540 leidt opnieuw tot de vermelding 'ONVOLLEDIG' op het titelblad. Hiermee wordt beoogd dat het veronderstelde 'ernstige risico' ook leidt tot opvolging van het advies. Bij de sloopmelding zal de gemeente vragen dat eerst opvolging wordt gegeven aan dat advies, voordat de melding wordt geaccepteerd.

Een NEN2991-onderzoek moet met voldoende deskundigheid onder een gewaarborgd kwaliteitssysteem worden uitgevoerd.

5c. Als het bureau vermoedt dat er bijvoorbeeld in de constructie asbest is toegepast, waar men niet bij kan, dan zal en moet men een type B onderzoek adviseren. Bij een type B wordt wél bouwkundige gesloopt, met zwaar gereedschap, waarbij functieverlies kan ontstaan. Type B onderzoeken worden daarom vaak uitgevoerd net voorafgaand aan de (gedeeltelijke) sloop van de school om zodoende de

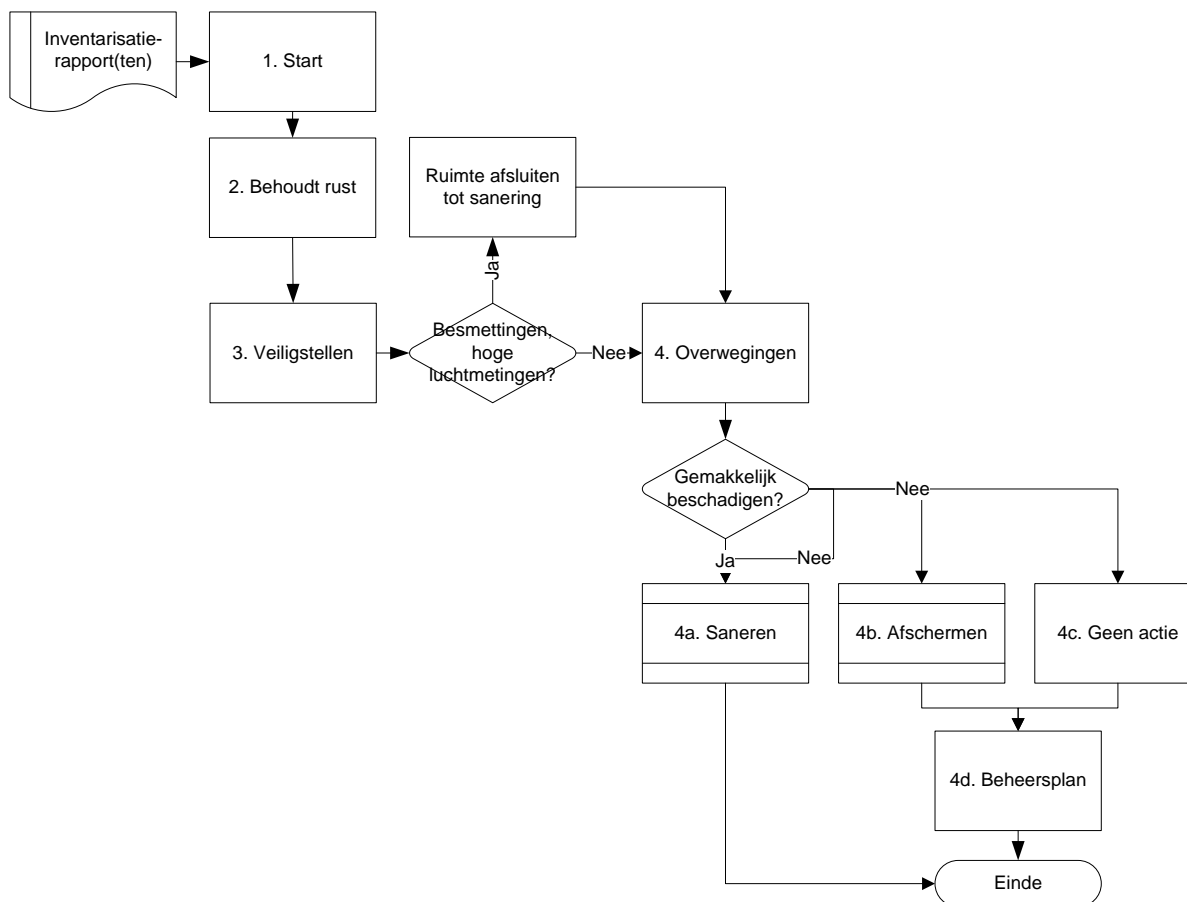
⁵ Asbesthoudende materialen, waarbij veel losse vezels aanwezig zijn (niet-hechtgebonden) zijn risicovoller dan asbesthoudend materiaal met goed gebonden (hechtgebonden) asbest.

laatste asbesthoudende toepassingen te vinden en op te ruimen. Denk bij Type B bijvoorbeeld aan asbestplaten die zijn gebruikt bij het storten van het beton van de fundering. Als de school niet (gedeeltelijk) wordt gesloopt dan is een Type B onderzoek niet noodzakelijk.

5.1.2 Stappenplan 2 : Wat te doen bij het aantreffen van asbest?

Dit protocol beschrijft de te nemen stappen als er bij een inventarisatie asbest is aangetroffen.

Figuur 3: Protocol: wat te doen bij aangetroffen asbest? (Bron lenM)

Hieronder staan de stappen uit dit protocol stap voor stap toegelicht.

Stap 1. Start

Er is asbesthoudend materiaal in de school; of er zijn ernstige besmettingen geconstateerd en gerapporteerd in het Asbestinventarisatierapport. Wat te doen? Dat hangt af van de ernst van de situatie.

Stap 2. Behoud rust

Behoud rust, ook als het advies is direct te ontruimen. Waarschijnlijk bestaat de situatie al veel langer en komt uw besluit niet op uren aan. Begin met het uitnodigen van een adviseur van het inventarisatiebureau. Lees het rapport goed. Zorg voor overtuiging bij elke stap, conclusie en aanbeveling wat het beste is. Bestaat er ook maar kleine twijfel, laat het rapport dan beoordelen door de Omgevings Dienst waarin de gemeente is opgenomen. Handel bij asbest op basis van feiten en niet op basis van meningen of gevoel. Als er ruimtes zijn besmet, is het raadzaam de gemeente en de Inspectie SZW in te lichten en op de hoogte te stellen van de genomen maatregelen. Zorg dat alle partijen uitgaan van de feiten en metingen zoals vastgelegd in het inventarisatierapport. De GGD kan

adviseren over de gezondheidsrisico's. De GGD kan ook een rol spelen bij de communicatie naar ouders en leerlingen. Op de website van Infomil staat een [informatiefolder](#) over asbest voor ouders/verzorgers.

Stap 3. Veiligstellen

Asbesthoudend materiaal is op zichzelf niet gevaarlijk. Pas als de asbestvezels in de lucht komen, is er een probleem, dit moet dus voorkomen worden. Asbestvezels komen in de lucht door bijvoorbeeld beschadigen, aanboren, opstuiven etc.. Hier is dus activiteit nodig van mensen. Voorkom dus dat de asbesthoudende materialen (verder) beschadigd raken.

Bepaalde typen asbesthoudende materialen, waarbij veel losse vezels aanwezig zijn (niet-gehechtgebonden) en van het type 'Amfibool' (bruine of blauwe asbest), zijn risicovoller dan asbesthoudend materiaal met goed gebonden (gehechtgebonden) asbest en van het type 'Serpentijn' (witte asbest).

Besmettingen (asbesthoudende vezels in de lucht of op oppervlakten) kunnen een groot risico opleveren. Als vastgesteld is dat er in een ruimte besmettingen voorkomen, is er een probleem. In het geval van besmettingen dient voorkomen te worden dat deze zich verder verspreiden in de lucht of dat deze in de lucht kunnen komen. Dat verspreiden kan ook via het schoeisel plaatsvinden. Dit noemen we secundaire besmettingen. Ruimten buiten het gebied waar het asbesthoudend materiaal voorkomt, raken zo ook besmet. De gemakkelijkste maatregel is de betreffende ruimte met besmettingen te sluiten en deze te laten reinigen (evt. met het verwijderen van het asbesthoudend materiaal dat de besmettingen heeft veroorzaakt). 'Ruimte' moet hier overdrachtelijk worden gezien; besmettingen boven het verlaagde plafond komen bijvoorbeeld redelijk vaak voor, omdat daar (asbesthoudende) brandweringen zijn toegepast. Ook dit is een zelfstandige ruimte.

Als het gaat om meerdere ruimten of zelfs de hele school, kan het zijn dat de gehele school moet worden gesloten. Schakel dan een onafhankelijk deskundig adviseur in die geen relatie heeft met de andere betrokken partijen (inventarisatiebureau en verwijderingsbedrijf).

Stap 4. Overwegingen

De belangrijkste overweging is de concentratie asbest in de lucht. Een pand kan vol met asbest zitten; zolang dat niet in de lucht komt is er geen probleem. Conform het Bouwbesluit 2012 moet er getoetst worden aan de norm van 100.000 vezelequivalenten per kubieke meter lucht over een jaar gemiddeld. Als het aannemelijk is dat de concentratie op dat niveau blijft of zelfs hoger wordt, laat dan de betreffende ruimte afsluiten. Neem maatregelen om de concentratie direct terug te brengen. In het algemeen zal dat betekenen dat de besmettingen en asbesthoudende materialen verwijderd moeten worden. Tot dat moment zijn de ruimten niet veilig om in te verblijven.

Als er asbesthoudende materialen zijn waar gemakkelijk mensen bij kunnen komen, is er ook een risico dat deze beschadigd raken. In een gymzaal is een plaat met bruine asbest een groot probleem. Zit dezelfde plaat in de afgesloten CV-ruimte dan is dat risico anders. Maak deze overwegingen voor elk asbesthoudend materiaal en kies er voor deze te saneren (4a), af te schermen; coaten, plaat er voor, bouwkundig afschermen (4b) of niet (4c). Voor het reinigen, afschermen, coaten, veiligstellen en verwijderen van asbest, asbestbesmettingen moet men gecertificeerd zijn conform SC530.

Voor asbesthoudende materialen die achterblijven is het schoolbestuur verplicht een beheersplan (4d) op te laten stellen. In het beheersplan staat waar het asbesthoudende materiaal zit en welke maatregelen het schoolbestuur (of anderen) kunnen nemen. Ook bij asbesthoudend materiaal dat is veiliggesteld, moet via een beheersplan worden aangegeven hoe wordt voorkomen dat het materiaal alsnog beschadigd raakt. Men kan tenslotte niet meer goed zien dat er asbest achter de afscherming of coating zit.

Wie twijfel heeft over aangegeven adviezen in het asbestbeheersplan doet er goed aan het beheersplan te laten beoordelen door de Omgevings Dienst waarin de gemeente is opgenomen. Op de website van Infomil staan een aantal [hulpmiddelen](#) die helpen bij het opstellen en beoordelen van een asbestbeheersplan.

5.2 Belang gezamenlijk communicatietraject

Ook al is het advies direct te ontruimen dan doen het schoolbestuur en de gemeente - wethouders, afdelingen Milieu en Vergunningverlening & Handhaving - er goed aan niet overhaast te handelen. De situatie bestaat waarschijnlijk al langer en een besluit komt niet op een paar uur aan. Het is belangrijk op basis van feiten te handelen en niet primair vanuit meningen of gevoelens. Als er een aanpak is gekozen, is het van belang hierover zorgvuldig te communiceren. Het schoolbestuur en de gemeente doen er goed aan deze communicatie gezamenlijk voor te bereiden en vertrouwelijk te houden tot het moment dat alle direct betrokkenen ermee hebben ingestemd, dan wel zijn geïnformeerd over het plan van aanpak. Voor een juiste communicatie is het aan te raden de hiervoor beschreven stappenplannen te volgen.

Een onderzoek of sanering op een locatie, roept veelal ook vragen op van bijvoorbeeld ouders en medewerkers op andere schoollocaties binnen de gemeente. Het is goed daarop voorbereid te zijn. Openheid kan onrust en paniek voorkomen; genuanceerde uitlatingen en ontspannen gedrag helpen hierbij. Schoolbesturen zijn zelf verantwoordelijk voor het voorlichten van leerlingen, medewerkers en ouders. Voor de communicatie met ouders heeft InfoMil een [informatiefolder](#). In de bijlage van deze handreiking is ook een praktijkvoorbeeld opgenomen van gemaakte afspraken rondom de communicatie. Zoals deze in de praktijk bij een gemeente goed hebben gewerkt.

5.3 Inzet van GGD

Om misverstanden bij de aanpak van asbest te voorkomen is het belangrijk dat er naast contact tussen het schoolbestuur en de gemeente ook contact is geweest met de GGD. Zorg ervoor dat alle partijen uitgaan van de feiten en metingen zoals vastgelegd in het asbestinventarisatierapport. De Omgevings Dienst waarin de gemeente is opgenomen kan ondersteunen bij vragen en/of beoordeling van de inhoud van de asbestinventarisatie. De gemeente is uiteindelijk bevoegd om een gebouw te sluiten waarvan uit gecertificeerd onderzoek blijkt dat het verontreinigd is met gevaarlijke asbestvezels. De gemeente neemt een dergelijk besluit pas na overleg met de GGD. De regionale GGD kan een rol spelen bij de communicatie naar ouders en leerlingen. Zie ook de gemaakte afspraken uit het praktijkvoorbeeld zoals is opgenomen in de bijlage (bijlage 8).

In de bijlage van deze handreiking is ook een asbestcasus op een basisschool beschreven. Daaruit blijkt dat een incident had kunnen worden voorkomen door het vroegtijdig inschakelen van de GGD. Afspraken over de aanpak van asbestincidenten kunnen desgewenst worden vastgelegd in een 'lokaal draaiboek asbestincidenten'. Het doel daarvan is om het asbestrisico snel realistisch te kunnen beoordelen zodat juist gehandeld kan worden.

Richtlijn GGD professionals

Om passende maatregelen te kunnen nemen en de maatschappelijke impact van asbestincidenten tot een minimum te beperken, werkt het RIVM momenteel in opdracht van het Ministerie van VWS en in samenwerking met de GGD'en aan een richtlijn voor GGD-professionals. Ze kunnen daarmee op uniforme wijze met de beschikbare lokale informatie een beoordeling maken van het gezondheidsrisico. De specialisten van de regionale GGD kunnen scholen ondersteunen bij gezondheidskundige vragen in relatie tot asbest. Arbeidsomstandigheden vallen daar in principe niet onder. De medisch milieukundige taak wordt uitgevoerd door medisch milieukundig medewerkers van GGD'en (zoals artsen, verpleegkundigen, milieugezondheidkundigen). Zij worden daarbij indien nodig ondersteund door een bovenregionaal centrum (bij een grote GGD) en het RIVM.

DEEL 3: DE HULPMIDDELEN

Dit laatste deel van de handreiking voorziet in een koppeling naar alle relevante hulpmiddelen, (achtergrond)informatie en nuttige websites die, zo heeft de praktijk geleerd, in het kader van de aanpak van asbest in scholen waardevol kan zijn.

6. Aanvullende informatie

6.1 Achtergrondinformatie en bijlagen

Meer (achtergrond)informatie en de bijlagen waarnaar deze handreiking verwijst, alsmede de meest actuele informatie treft u aan in het kennisitem over deze handreiking in de online [kennisbank](#) van het kenniscentrum Ruimte-OK.

In deze kennisbank zijn opgenomen;

- I Brief Ministerie IenM: stand van zaken aanpak 'Asbest op Scholen' (dd 4-12-2013)
- II Stappenplannen 'Wat te doen bij asbest' (Bron IenM)
- III Informatieblad asbestbeheersplan (Agentschap NL/ InfoMil/ RWS)
- IV Voorbeeld offerte verzoek van Asbestinventarisatie
- V Checklist asbestbeheersplan
- VI Voorbeeld asbestbeheersplan
- VII Handleiding gebruik Website 'Atlas Leefomgeving'
- VIII Praktijkvoorbeeld communicatietraject van gemeente
- IX Asbestcasus basisschool (Bron GGD)
- X Tekening meest voorkomende plaatsen asbest materialen (Bron IenM)

6.2 Te raadplegen websites en adressen

Over het onderwerp asbest is veel geschreven. Hier volgt een overzicht van websites.

Kenniscentrum Ruimte-OK (aanspreekpunt huisvestingsvraagstukken Onderwijs en Kinderopvang)
www.ruimte-ok.nl en www.overhevelingbuitenonderhoud.nl

Kenniscentrum InfoMil / RWS (Rijkswaterstaat Leefomgeving; asbest wegwijzer)

www.infomil.nl/onderwerpen/hinder-gezondheid/asbest-0/asbest-scholen/

of

www.infomil.nl/onderwerpen/hinder-gezondheid/asbest-0/asbest-scholen/asbestinventarisatie/

Atlas leefomgeving (kaart met alle reeds geïnventariseerde scholen)

www.atlasleefomgeving.nl/meer-weten/asbest/scholen

Stichting Certificatie Asbest (beheerstichting mbt certificering asbestbedrijven)

www.ascert.nl

Rijksoverheid (Ministerie van Infrastructuur en Milieu)

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asbest

Sectoraanpak Asbest 2012-2015 (Ministerie SZW)

www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2012/05/08/asbest-brochure.html

Inspectie SZW (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid)

www.inspectieszw.nl

GGD (asbest in relatie tot gezondheidsrisico's)

www.ggdghor.nl/standpunten/asbest/

Wetgeving; Asbestverwijderingsbesluit 2005

www.wetten.overheid.nl/BWBR0019316

Wetgeving; Arbeidsomstandighedenbesluit

www.wetten.overheid.nl/BWBR0008498

RIR Nederland (onafhankelijk adviesbureau voor beoordeling activiteiten in asbestketen)

www.rirnl.eu

Melding asbestverwijdering

http://www.inspectieszw.nl/contact/melden_en_aanvragen/meldingasbestverwijdering.aspx

Handboek asbest van de Aedes (ivm ervaringen crisiscommunicatie rondom asbest)

<http://www.aedes.nl/content/artikelen/bouwen-en-energie/asbest/Aedes-Handboek-Asbest-herzien.xml>

Arboportaal (alles over asbest en arbeidsomstandigheden)

www.Arboportaal.nl

Gezondheidsraad (adviezen op gebied volksgezondheid)

www.gezondheidsraad.nl

Kennisplatform Asbest (actuele kennisontwikkeling op gebied asbest)

www.asbest-search.nl

7. Ondersteuning

7.1 Voorlichting en ondersteuning

Wenst u voorlichting en/of ondersteuning over de aanpak van asbest op lokaal niveau dan kunt u hierover met het kenniscentrum contact opnemen www.ruimte-ok.nl

7.2 Vragen over handreiking

Heeft u als schoolbestuur of gemeente vragen rondom deze handreiking dan kunt u deze stellen via de online [helpdesk](#) van Ruimte-OK.

7.3 Vragen over asbest

In de praktijk kunnen scholen en gemeenten voor hun vragen over asbest terecht bij de helpdesk van het kenniscentrum InfoMil / RWS. Dit door te mailen via het [helpdeskformulier](#) of door te bellen met de helpdesk: 088 - 602 50 50.

Op de website van InfoMil is ook een overzicht opgenomen van de [meestgestelde vragen](#).

7.4 Vragen over gezondheidsrisico's

Heeft u als schoolbestuur of gemeente specifieke vragen over de gezondheidsrisico's dan kunt u het beste contact opnemen met de GGD.

Colofon

Uitgave

Deze brochure is in opdracht van de PO-Raad, VO-raad en de VNG samengesteld door het Kenniscentrum Ruimte-OK.

Bezoekadres

Kenniscentrum Ruimte-OK

Beukenlaan 42

5651 CD Eindhoven

Info@ruimte-ok.nl

www.ruimte-ok.nl

Kenniscentrum Ruimte voor Onderwijs en Kinderopvang (Ruimte-OK) biedt behoeftegestuurde oplossingen voor het ontwikkelen, financieren en organiseren van de huisvesting aan scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs, kinderopvangorganisaties en gemeenten. Ruimte-OK is een initiatief van het Waarborgfonds Kinderopvang, de PO-Raad, VO-raad, VNG en Brancheorganisatie Kinderopvang.

Mei 2015

Ondersteuning en redactie

Ruimte-OK met inhoudelijke bijdragen van InfoMil / RWS en onderwijsadviesbureau Buroosat.

De in deze handreiking opgenomen Stappenplannen/protocollen zijn opgesteld door experts van RIR Nederland in opdracht van het Ministerie van IenM. RIR is een onafhankelijke instantie, die toeziet op de gehele asbestketen; vanaf asbest in het bouwwerk/object tot en met de stort.

De digitale versie van deze handreiking is beschikbaar op: www.ruimte-ok.nl

Over de inhoud van de handreiking heeft afstemming plaatsgevonden met de PO-Raad, VO-raad, VNG, ministerie van IenM, OCW en Infomil/ RWS. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld kan Ruimte-OK geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Voor vragen en/of informatie kan contact worden opgenomen met Ruimte-OK via www.ruimte-ok.nl. Om de praktische toepasbaarheid van de handreiking in de toekomst te vergroten worden scholen en gemeenten verzocht hun praktijkervaringen met asbest ook te delen via Ruimte-OK.

